

POROČILA

Etnografski muzej v Ljubljani, njega delo, problemi in naloge

Boris Orel

Etnografski muzej v Ljubljani doživlja že v prvih dveh letih po osvoboditvi novo, pomembno fazo svojega razvoja. V času svojega dvajsetletnega obstoja se je muzej do pričetka vojne sicer primerno organiziral, pridobil si je precej novih zbirk, toda zaradi pomanjkanja razstavnih prostorov in depojev ter iz raznih drugih razlogov, ki so deloma opravičljivi, deloma pa tudi ne, se nikakor ni mogel bistveno izpopolniti in razmahniti, saj je, kakor bomo posneli iz tega poročila, vse preveč obtičal v negativni tradiciji etnografskega oddelka bivšega Kranjskega deželnega muzeja. Naj bo to poročilo majhen prispevek k zgodovini Etnografskega muzeja sploh, posebej pa še k novemu, važnemu poglavju njegovega razvoja v naši novi ljudski skupnosti, v Titovi Jugoslaviji.

Osebj e. Po osvoboditvi je bil Etnografski muzej v Ljubljani najprej izpopolnjen z novimi etnografsko-muzejsko-konservatorskimi močmi. Tako je Ministrstvo za prosveto LRS dne 21. septembra 1945 imenovalo etnografa Borisa Orla za v. d. ravnatelja muzeja, istega dne pa je postavilo dipl. filozofa-folklorista iz Slov. Primorja Milka Matičetovega za njega kustosa-pripravnika. Nato je bila s 1. januarjem 1947 dodeljena muzeju strokovna učiteljica Jelka Urhova, ki se je takoj posvetila prepariranju oz. konserviranju tekstilij. Od starejšega osebja so bili v muzeju na novo imenovani: akad. slikar Maksim Gaspari za restavratorja, Drago Vahtar za preparatorja, Frančiška Furlan za služiteljico, medtem ko je bila dosedanja honorarna uradnica Božidara Pirkovič končno imenovana za pisarniškega uradnika-pripravnika. Po vseh teh novih in ponovnih imenovanjih ima Etnografski muzej skupno sedem nameščencev, in sicer pet iz etnografsko-muzejsko-konservatorske stroke, enega iz administrativne stroke, enega pa kot pomožno moč.

Če primerjamo položaj Etnografskega muzeja glede osebja z onim v predvojnih ali okupacijskih letih, pomeni stanje osebja v sedanjem številu brez dvoma napredek. Prvič je muzej dokončno pridobil administrativno uradniško moč, drugič pa je preparatorsko-konservatorski oddelek izpopolnjen z novim preparatorjem in konservatorjem za tekstilije.

S tem pa seveda še nikakor ni rečeno, da sedanje število osebja popolnoma zadošča povojnim potrebam muzeja. Obseg raznih perečih vprašanj, ki jih mora muzej rešiti v svojem ožjem delokrogu, je namreč silno velik, razen tega pa se resno zavedamo, da je Etnografski muzej v Ljubljani poleg Glasbeno-narodopisnega instituta in nekaj manjših ter večjih etnografskih oddelkov krajevnih muzejev tudi etnografska ustanova, ki je dolžna skrbeti za širši znanstveni delokrog. Tu mislimo predvsem na sistematična etnografska raziskovanja našega podeželja in na podobno. Zato bi muzej trenutno potreboval najmanj še enega kustosa, v bližnji bodočnosti pa še več. Vprašanje uprave muzejske knjižnice in arhiva, ki je tudi po vojni postalo zelo aktualno, smo začasno rešili v lastnem delokrogu. Z laborantom, ki bo takoj ob pričetku prihodnjega leta nastavljen v našem muzeju, pa se bo preparatorsko-konservatorsko osebje povečalo z novo, vsestransko izkušeno močjo. V ožjem muzejskem delokrogu je seveda prepariranje in konšerviranje etnografskih zbirk trenutno najvažnejše in le zadostno število strokovno sposobnega osebja jih bo moglo zavarovati pred propadanjem.

Pregled starih zbirk. Po osvoboditvi je bilo naše prvo delo, da smo pregledali vse muzejske zbirke na podlagi obstoječih inventarnih knjig. Ugotovili smo, da so se inventarne knjige vodile v muzeju silno površno in skrajno pomanjkljivo. Nepravilnosti v knjigah se kažejo že takoj po ustanovitvi muzeja. Tako je na priliko novo osnovani Etnografski muzej prevzel od Narodnega muzeja 3502 predmeta, ki jih je v dveh inventarnih knjigah inventariziral od št. 1 do 3502. Etnografski muzej si je v času svojega obstoja nabavljal nove zbirke. Le-te je pričel inventarizirati v novo, tretjo knjigo, toda ne morda od št. 3503 dalje, kar bi bilo edino pravilno, temveč zopet od kraja s št. 1. Takšno inventariziranje povzroča mnogo zmešnjav in otežkoča pravilno evidenco nad predmeti, saj se tako utegne primeriti, da sta dva enaka predmeta opremljena z isto inventarno številko. V zaporednosti inventarnih številke je nekaj grobih napak, ki jih moramo zmerom upoštevati, če skušamo na podlagi inventarnih knjig dobiti točno številčno stanje inventariziranih muzejskih predmetov. Tako se na primer v tretji knjigi inventarna številka 1099 ne nadaljuje s številko 1100, ampak kar preskoči na št. 2000. Na drugi strani pa smo našli pet predmetov, inventariziranih s številkami med št. 1100 in 2000. Ena največjih nepravilnosti dosedanje inventarizacije pa se vsekakor kaže v tem, da je muzej v svojih inventarnih knjigah med muzejske etnografske predmete pomešal razni pisarniški, preparatorski, foto-larobatorijski in drugi podobni inventar. Če pomislimo, da je imel muzej v inventarnih knjigah edino evidenco nad svojim inventarjem, se moramo hkrati povprašati, kako neki je potem mogel spričo takih nepravilnosti ugotavljati številčno stanje svojih pravih muzejsko-etnografskih predmetov. Skrajno površnost dosedanjega inventariziranja bi lahko prikazali še z mnogimi drugimi primeri: svežnji raznih puščic, zbirke pisanic in drugih predmetov so inventarizirani kar pod eno inventarno številko, nekateri predmeti pa so celo dvakrat vpisani v inventarno knjigo, kar se je zgodilo večidel zaradi tega, ker so zapisane inventarne številke s predmetov sča-

soma izginile. V mnogih primerih pa so predmete kar enostavno opremili z inventarnimi številčkami na listkih. Ko so predmete prelagali, so ti listki velikokrat odpadli.

Jasno je, da spričo take in podobne pomanjkljivosti ter površnosti v dosedanjem inventariziranju tudi po pregledu, ki smo ga opravili po osvoboditvi, nikakor še ni mogoče ugotoviti dokončno točnih številčk, zakaj morali bi poprej vse predmete popolnoma na novo inventarizirati. In prav to je tudi ena naših najvažnejših internih muzejskih nalog, da se namreč v bližnji bodočnosti lotimo ponovne, zares popolne in vzorne inventarizacije muzejskih zbirk v obliki kartotečnega sistema, ki se je že z uspehom uveljavil v vseh naprednejših evropskih muzejih.

Vse polno pomanjkljivosti pa zasledimo še dalje, če podrobno pregledamo bistveni del inventarizacije posameznih predmetov. Kako je z opisi predmetov, ali so izčrpno navedeni podatki glede njih proveniencije itd.? Na vsa taka in podobna vprašanja nam muzejske inventarne knjige večinoma ne vedo nič povedati ali pa nam v mnogih primerih silno skopo odgovarjajo. Pri predmetih, prevzetih od Narodnega muzeja, je taka molččnost in redkobesednost inventarnih knjig še kolikor toliko razumljiva, zakaj bivši Kranjski deželni muzej ni imel z izjemo W. Schmidta nobenega kustosa, ki bi se zares temeljito brigal za etnografske zbirke ter poleg drugih opravkov izvedel tudi njih inventarizacijo kolikor mogoče popolno. Pokojni dr. Stanke Vurnik, zaslužni kustos Etnografskega muzeja, si je sicer prizadeval, kako bi to staro, skrajno pomanjkljivo inventarizacijo izpopolnil. Opisal je v inventarnih knjigah precej predmetov ter skušal hkrati določiti njih provenienco v širšem geografskem obsegu (n. pr. ta peča je iz Gorenjske, ona iz Bele Krajine, ta avba iz Koroške, ona iz Notranjske itd.). Toda tako naknadno določanje proveniencije je brezpogojno povezano s podrobnim študijem muzejskih zbirk in dobrim poznavanjem etnografskih predmetov, ki so še na terenu v zasebnih rokah, ter predstavlja zaradi tega v mnogih primerih zelo težavno delo, ki je njegov rezultat šestokrat le domneva. Kaj značilno je za tako delo, da se mnoge Vurnikove dodatne označbe o provenienci končujejo z vprašanjem. Glede predmetov, ki si jih je Etnografski muzej pridobil v času svojega obstoja, pa moramo načelno reči, da težko opravičimo njih pomanjkljivo in površno inventarizacijo. Morda bi našli nekaj opravičila za one inventarizirane predmete, ki jih je muzej kupil v ljubljanskih antikvarijatih. Le-ti so iz raznih vzrokov namenoma zamolčevali provenienco prodanega predmeta, pogosto zavoljo tega, da ne bi izdali njegovega prvotnega lastnika. Kako so se ti »lastniki« polastili v nekaterih primerih raznih starin v muzejih ali na terenu, vemo predobro iz predvojne prakse z antikvarijati. Danes, ko imamo v naši novi Jugoslaviji zakon o zaščiti kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti FLRJ, moramo z njegovo pomočjo storiti vse, da ne bodo več prihajali razni starinski predmeti v antikvarijate in muzeje na tak površen in sumljiv način. Pomanjkljivo inventarizacijo Etnografskega muzeja bi lahko ponazorili še z mnogimi drugimi primeri, kar pa bi nas predaleč vodilo. Resnici na ljubo bomo raje končno ugotovili, da

muzejske inventarne knjige obsegajo tudi mnogo pozitivnih strani. Pri tem mislimo na vzorno inventarizacijo, ki jo je v tretji knjigi od št. 2097 do št. 2577 opravil kustos dr. Franc Kos.

Iz inventarnih knjig posnemamo sledeče številčno stanje raznih predmetov, pridobljenih do osvoboditve maja 1945:

Narodni muzej je odstopil l. 1923 skupno	3502 predmeta
Etnografski muzej si je v letih 1923/45 (maja) nabavil	<u>2212 predmetov</u>
Skupno je torej na podlagi inv. knjig do osvoboditve	5714 predmetov

Podroben pregled vsega muzejskega inventarja na podlagi inventarnih knjig pa ugotavlja sledeče stanje:

Predmetov, ki je njih identiteta ugotovljena, je dejansko	5413
predmetov pa, ki so sicer inventarizirani, a jih doslej še nismo mogli najti med inventarjem, je približno	301
Končno število soglaša z zgoraj navedenim stanjem	5714

Pri tem pa je treba seveda upoštevati, da smo našli v zbirkah približno 450 predmetov, ki nimajo nobenih inventarnih številčk. Verjetno je, da je med temi predmeti mnogo takih kosov, ki so že bili inventarizirani, a so se njih inventarne številke zabrisale ali pa porazgubile (inv. listki!). Njih identiteto bomo morali o prvi priliki ugotoviti v inventarnih knjigah. Vzporedno s tem se bo število manjkajočih predmetov (301) zmanjšalo.

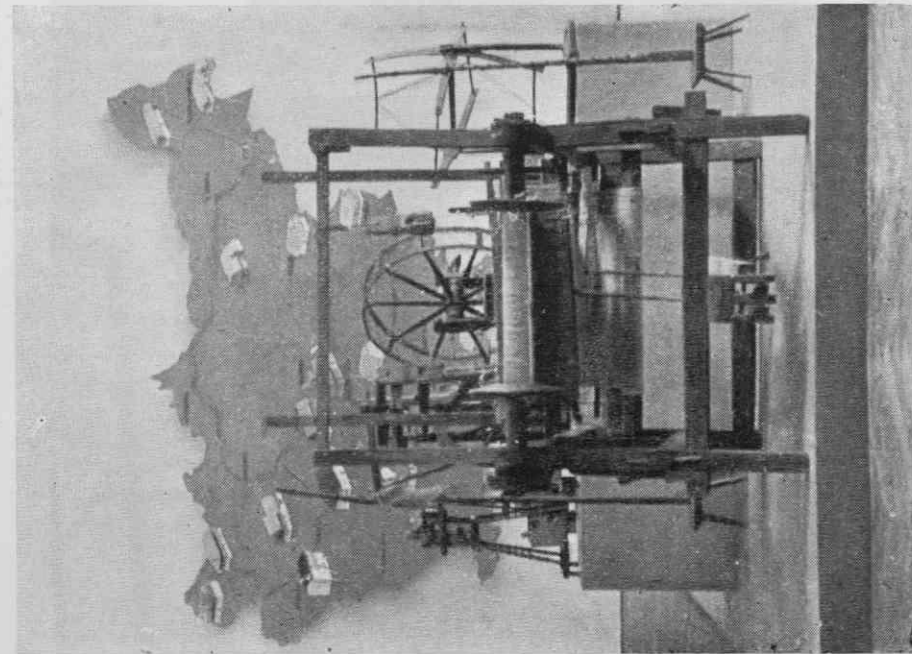
Poglejmo dalje, kaj nam inventarne knjige povedo o provenienci predmetov:

Gorenjska	661 inv. številčk
Dolenjska	210 " "
Notranjska	32 " "
Ljubljana z okolico	54 " "
Bela Krajina	511 " "
Štajerska	46 " "
Prekmurje	97 " "
Koroška	65 " "
Slov. Primorje z Istro	7 " "
Beneška Slovenija	2 " "
Brez označbe proveniencie, sicer pa večidel Kranjska	2796 " "
Hrvatska, Srbija, Makedonija itd	217 " "
Ostale slovanske dežele	42 " "
Razne evropske dežele	39 " "
Razne dežele izven Evrope	752 " "
Razno etnografsko ilustrativno gra- divo, razni pisarniški, foto-labora- torijski in drugi podobni inventar	<u>183 " "</u>
Skupno	5714 inv. številčk

Ta številčni pregled muzejskega inventarja glede na njegovo provenienco je nedvomno zelo poučen, saj nam najbolj osvetljuje kranjski značaj muzeja ter nas obenem opozarja na naloge, ki jih bo treba v bodočnosti izvršiti. Gornje številke nam med drugim povedo, da imamo v naših zbirkah 2796 inventariziranih predmetov, torej približno polovico vseh predmetov, ki je njih točnejša provenienca sicer neznana, a po raznih znakih moremo sklepati, da izvirajo večidel iz raznih pokrajin bivše Kranjske. Ako temu številu prištejemo število predmetov iz Gorenjske, Dolenjske, Ljubljane in njene okolice, Notranjske ter Bele Krajine, razen tega pa približno 2500 predmetov obsegajočo Grebenčevo etnografsko zbirko, ki nam jo je po osvoboditvi prepustil Narodni muzej ter povrh tega še približno 700 predmetov, ki jih je v času okupacije nabral Grebenc v kranjskogorsko-rateškem okraju in ki smo jih kmalu po osvoboditvi s sodelovanjem Federalnega zbirnega centra prepeljali v muzej, potem dobimo v skupnem številu približno 7500 predmetov, ki v zbirkah našega muzeja izvirajo iz Kranjske. Ta ugotovitev je važna predvsem zategadelj, ker nam najbolj prepričevalno potrjuje, da Etnografski muzej v svojih zbirkah še močno razodeva dediščino etnografskega oddelka bivšega Kranjskega deželnega muzeja ter v bistvu nadaljuje njegovo tradicijo. V tem se nam najbolj nazorno kaže ves dosedanji odnos Etnografskega muzeja in raznih zbiralcev do terena, vse njih muzejsko delo, ki je bilo, kakor gornje številke govore, usmerjeno skoraj izključno na ozemlje bivše Kranjske. Če pa nato še pogledamo, katere pokrajine bivše Kranjske prednjačijo po številu razstavnih predmetov, najdemo, da sta Gorenjska in Bela Krajina neprimerno bolj zastopani v muzejskih zbirkah, kakor pa ostale slovenske dežele, na priliko Dolenjska in Notranjska. Tudi to dejstvo je važno in poučno, ker nam še podrobneje in natančneje prikazuje odnos Etnografskega muzeja in njegovega predhodnika do terena. Preobširno bi bilo, če bi v tem poročilu naštevali različne vzroke, ki so privedli do takšnega stanja v zbirkah Etnografskega muzeja. Med vzroki so brez dvoma nekateri, ki so docela razumljivi in povsem opravičljivi. Tičejo se na priliko zlasti Primorske in Koroške, kjer je bilo vsako delo na terenu po prvi svetovni vojni docela nemogoče ali pa je bilo vsaj povezano z velikimi težavami. Dalje je enemu izmed poglavitnih vzrokov ime pomanjkanje etnografskih delavcev, kar je bilo, kakor piše Franjo Baš v svojem nekrologu (ČZN 1932), posvečenem dr. Vurniku, med drugim razlog, da je dr. Vurnik pristopil k delitvi etnografskega dela: Podravje je ostalo Mariboru, ostala Slovenija pa Ljubljani. Med vzroki, ki jih nikakor ne moremo opravičiti ter so znak skrajno površnega pojmovanja etnografsko-muzejskega dela, pa je prav gotovo pomanjkanje vsakega pregleda nad muzejskimi zbirkami, pomanjkanje vsake načrtnosti v zbiranju etnografskih predmetov, velika odvisnost od slučajnih, priložnostnih nakupov in daril. Vse take in podobne napake, ki pričajo, da Etnografski muzej v času svojega 20-letnega delovanja ni znal obračunati z negativnimi postavkami etnografskega oddelka bivšega Kranjskega deželnega muzeja, pa se še jasneje kažejo, če pregledamo razne vrste predmetov iz kmečke

materialne kulture, zastopane v muzejskih zbirkah. Ugotovili bomo, da je na primer poljedelskega orodja zelo malo v naših zbirkah in da nam manjka cela vrsta najvažnejših primerkov. Ko smo lani preurejali razstavne zbirke, smo si morali koso, srp, cepec, grablje itd. šele nabaviti, da smo vsaj za prvo silo nakazali v naših zbirkah oddelek kmečkega poljedelskega orodja. Živinske opreme in poljedelskega orodja je bilo po vojni skupno nekaj nad 20 kosov, kar ni nobeno pravilno razmerje s številom predmetov iz ljudsko-umetniških zbirk, kjer smo našli 522 panjskih končnic, 280 ljudskih slik na steklo, 142 kosov nabožne plastike itd. Med vsemi zbirkami pa so zbirke tekstilij po številu najbolj zastopane v našem muzeju. Ljudskih tekstilij je nekaj nad 2600 kosov, torej približno polovico vseh predmetov, nabavljenih do konca vojne. To število nam najbolj zgovorno dokazuje, kako so se predmeti iz raznih drugih etnografskih področij zanemarjali. Izjemo predstavlja deloma ljudska umetnost. Če natančneje pregledamo zbirke slovenske ljudske noše, pa bomo tudi tu odkrili mnogo vrzeli. Svilenih rut je na primer cca. 215, peč 250, avb nad 100, medtem ko je moških suknjičev samo 8, irhastih hlač 7, škornjev z zavihami 2 para itd. Pri vsem tem velikem številu tekstilij zbirka slovenske ljudske noše torej še daleč ni popolna, saj muzej zlasti pogreša razne tipe moške noše ter poglobitve tipe noš iz Slov. Primorja, Koroške in Štajerske, pa tudi od drugod. Res je, da je bilo slovensko ljudsko nošo mogoče večinoma rešiti v raznovrstnih tipih in inačicah le v letih 1821 do 1900, to je v času obstoja in delovanja Kranjskega deželnega muzeja, vendar je naravnost nerazumljivo, da je Etnografski muzej, ki je njegova prva dolžnost, skrbeti za objekte slovenske ljudske kulture, na primer nakup svojstvene slovenske ziljske noše odklonil, kupoval pa je na drugi strani razne primerke makedonske noše. Take ali drugačne pomanjkljivosti iz naših sedanjih zbirk naj nam bodo danes resno opozorilo, da odnose muzeja do terena preusmerimo in jih postavimo na pravo podlago. Brezpogojno bodo morala biti naša pota na terenu v pogledu zbiranja novih predmetov strogo načrtna, sistematična, imeti bodo morala vedno pred očmi sedanje pomanjkljivo stanje etnografskih zbirk in bodočo popolnejšo ureditev muzeja kot centralne etnografsko-muzejske ustanove na Slovenskem.

Nove zbirke. Po osvoboditvi so muzejske zbirke do konca novembra 1947, torej približno v dobrih dveh letih, narasle za cca. 3500 novih predmetov. Skupno imamo potemtakem nad 9000 predmetov. Med inventarjem, ki ga je muzej po osvoboditvi na novo pridobil, je največ predmetov, ki jih je Narodni muzej odstopil v okviru tako imenovane Grebenčeve zbirke. Teh predmetov je približno 2500. S tem odstopom je bil končno edino pravilno rešen spor, ki je v času okupacije nastal med Narodnim in Etnografskim muzejem glede Grebenčeve zbirke. Vsekakor je zelo značilno, da te zbirke svoječasno ni kupil Etnografski muzej, kar bi bil nedvomno dolžan, temveč Narodni muzej, ki je tako rešil za slovensko etnografijo zelo dragocen predmet. V bodočnosti bo treba Grebenčevo zbirko temeljito pregledati ter nato o njej poročati. — Preostalih

Iz preurejenega Etnografskega muzeja v Ljubljani

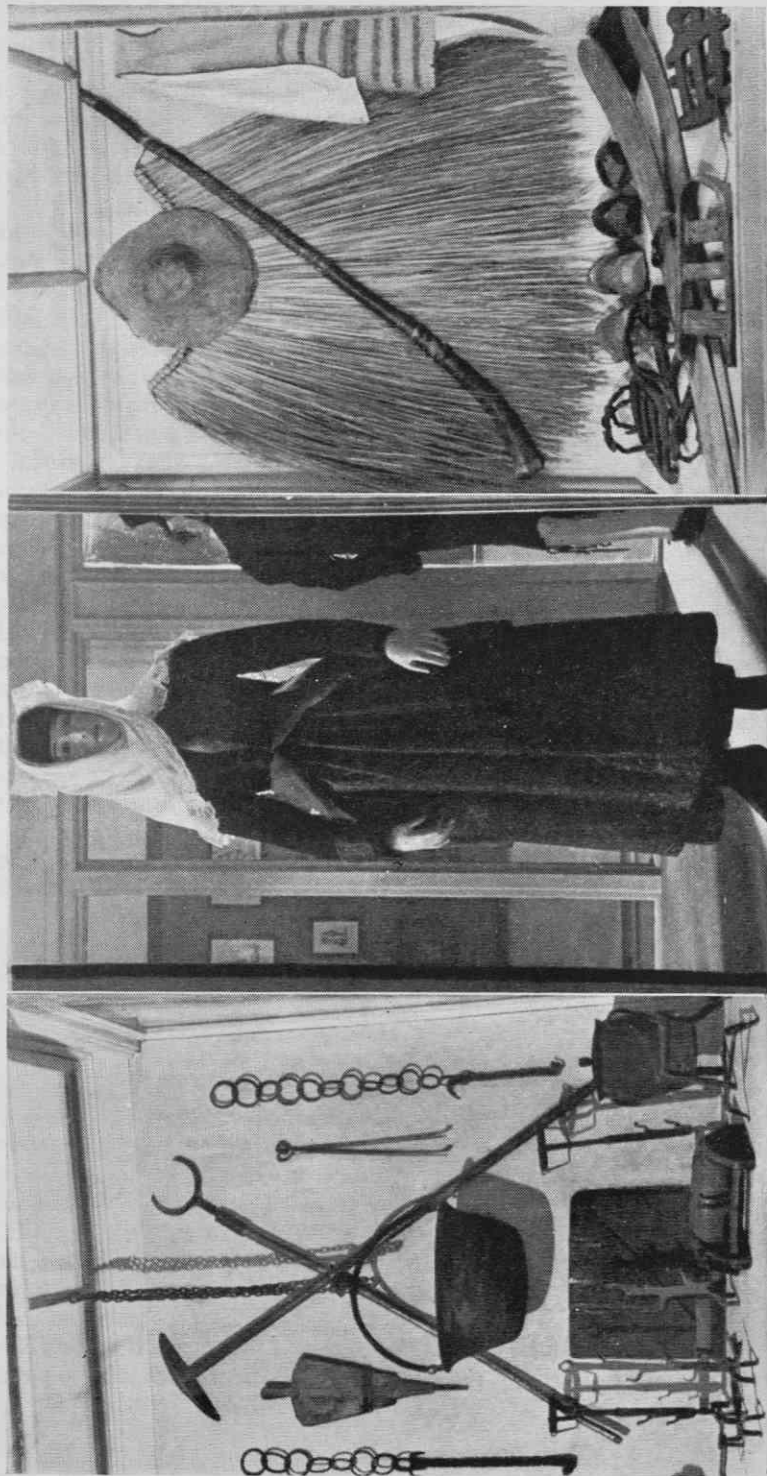
Levo: Pogled v dvorano materialne kulture. (Foto Vlastja.)

Zgoraj: Tesarska strešna skrinja za moko iz Haloz

Začetek 19. stol.

(Foto »Ljudska pravica«.)

Iz preurejenega Etnografskega muzeja v Ljubljani

Skupina ognjišče

Ljublj. okoličanka iz 1. pol. 19. stoletja
(Foto Vlastja, »Tovariš.«.)

Pastirski ličnat plašč, rog, smuči, krplje itd.

cca. 1000 predmetov nam je deloma dodelil Federalni zbirni center (med njimi je cca. 700 kosov iz zbirke, ki jo je Grebenc v času okupacije nabral v kranjskogorsko-rateškem okraju), deloma smo jih kupili, nekaj pa nam jih je bilo podarjenih.

Med darili moramo na prvem mestu omeniti kompletno žensko ljudsko nošo iz Barkovelj pri Trstu, podarila nam jo je na našo prošnjo, objavljeno v naših časopisih, Lojzka Plesničar iz Trsta. Nadalje moramo navesti star branjevski koš iz l. 1825, po poreklu iz Ortneka na Dolenjskem. Poklonil ga je našemu muzeju antikvar Anton Demšar iz Ljubljane. Nekaj vezenin žumberačko-dalmatinskih nam je daroval Božo Račič, ki smo z njegovim posredovanjem dalje oskrbeli zamenjavo naših novih tkalskih krosen (statev) s starimi belokranjskimi iz Adlešič. Potem so nam darovali: Tone Gulič-Orlov iz Koprive na Krasu »košuljo«, to je iz srobotna pleteno košaro za lešnike, Franc Gec in Tona Tonétova iz Koprive kamnit možnar s kamnitim tolkalom, župni urad iz Stare cerkve pri Kočevju dva votivna konjička iz Koblarjev, Boris Orel starega votivnega konjička iz Utika pri Vodica, več drugih voščenih votivnih darov ter pustno kamelo iz Suhe Krajine, Luka Solar iz Kroke več figur k božičnim jaslicam, Rudolf Andrejka eno leseno čutaro, Marija Kostanjevec iz Nove vasi na Ptujskem polju ženitovanjsko krono, ki je visela pod stropom, Prodajni zavod za domačo in umetno obrt 2 prekmurska »dožnjeka«, Frančiška Feigl nekaj raznih vzorcev itd. Naposled ne smemo pozabiti, da nam je Pokrajinski muzej v Mariboru daroval 4 značilne štajerske skrinje, Mestni Ferkov muzej v Ptuj pa je poklonil nekaj raznovrstnega izvenevropskega etnografskega gradiva. — Župni urad v Beli cerkvi pri Novem mestu nam je izročil v shrambo dve nabožni ljudski plastiki (sv. Florijana in sv. Štefana) ter eno sliko na steklo, Peter Brelih nam je posodil za razstavo tri lesene pustne krinke iz Cerknega na Primorskem, Lojz de Reggi pa eno votivno podobo s Koroškega.

V zbirkah, ki smo jih po osvoboditvi kupili, najdemo nekaj predmetov specialne etnografsko-muzeološke vrednosti: »žlahtna jopa«, redki in etnografsko dragoceni del slovenske ljudske noše, ki jo je nosila ljubljanska okoličanka v prvi polovici 19. stoletja; moški kožuh iz okolice Polhovega Gradca; dve krinki vzhodno-štajerske pustne figure »kurent«; pustna krinka »gambela« s Ptujkega polja; stara kmečka vrata iz Vodice, poslikana s figuro avstrijskega vojaka v beli uniformi ter datirana z letnico 1782; star čoln slovenskih ribičev iz Nabrežine pri Trstu, znan pod imenom »čupa« (narejen iz drevesnega debela hoje); star poljedelski voz z značilnimi starimi kolesi »križevci« iz Vel. Poljan pri Ortneku; primerki ljudske prekmurske keramike; pletarski prekmurski in štajerski izdelki itd.

Med predmeti, ki nam jih je dodelil Federalni zbirni center, sta predvsem dragocena dva pasova starih kranjskih »furmanov«, iz Grebenčeve kranjskogorsko-rateške zbirke pa razni kosi pohištva (postelje, stoli, zibelke, omarica za uro itd.).

Z vsemi temi in tudi drugimi predmeti, ki jih nismo navedli (n. pr. razno poljedelsko orodje, brana itd.), smo izpolnili nekaj vrzeli v naših

razstavnih zbirkah ter smo lahko uspešno izvedli letošnjo preureditev muzeja. To pa je šele začetek vsestranskega zboljšavanja muzejskih zbirk.

Prepariranje in konserviranje zbirk. Ko smo pregledovali stare zbirke muzeja, smo mogli marsikje ugotoviti, da niso ravno v najboljšem stanju ter da ni bilo ukrenjeno vse, da bi bile kar naj-uspešneje konservirane. Poglavitno oviro uspešni konservaciji predstavlja občutno pomanjkanje ustreznih depojev za različne vrste predmetov. Zlasti je pravilno konserviranje izredno važno za ljudske tekstilije, ki jih je v naših zbirkah, kakor smo poprej omenili, nekaj nad 2600 kosov. Zdaj so razne tekstilije shranjene v kmečkih skrinjah ter v primernih škatlah, kar ne predstavlja ravno najbolj vzorne konservacije, v mnogih primerih celo slabo in pogubno. Pravilno je, da so tekstilije, med njimi zlasti noše, spravljene v posebnih, v vsakem pogledu ustreznih omarah, čipke še posebej v priročnih mapah itd. Izmed ostalih predmetov potrebuje dalje ljudska plastika posebnih omar, pa tudi razni drugi inventar. V Etnografskem muzeju je bilo v prvi vrsti konserviranje tekstilij najbolj zanemarjeno. V tem pogledu je muzej tako rekoč brez tradicije, brez ustaljenih lastnih izkustev. Zaradi tega je muzejski preparatorsko-konservatorski oddelek veliko pridobil, ko je bila letos muzeju dodeljena Jelka Urhova, da poskrbi v prvi vrsti za dobro in pravilno konserviranje tekstilij. Da bi se v tej stroki kar najbolj izobrazila, jo je vodstvo muzeja poslalo za več dni v Etnografski muzej v Zagrebu, razen tega pa v Pokrajinski muzej v Mariboru. V obeh muzejih se je J. Urhova seznanila z vsemi metodami uspešnega konserviranja tekstilij.

Depoji ne smejo biti neki nedostopni magacini, shrambe, prenatrpane z različnimi predmeti tako, da ne nudijo nobenega pregleda. Depoji so pravilno tako urejeni, da je deponirani predmet lahko vsak čas dostopen znanstveniku v proučevanje ter da preparator in konservator brez večjih težav lahko zmerom kontrolirata njegovo stanje. Prav zaradi tega, ker ima naš muzej svoje zbirke spravljene po neprimernih shrambah, ki otežkočajo pregled, vrhu tega pa so razmeščene v raznih prostorih, v kleti, foto-temnici, na podstrešju, v upravnih prostorih in končno v vitrinah v razstavnih dvoranah, je nujno potrebno, da tem bolj bdimo nad njimi, da bi nam ne propadle. Preparatorsko-konservatorski oddelek se zaveda vseh svojih nalog, ki jih mora spričo takega stanja muzejskih depojev opraviti. Tako je bilo do danes v pogledu prepariranja in konserviranja zbirk opravljenega mnogo važnega dela pod vodstvom D. Vahtarja, v bodočnosti pa se bodo načini konserviranja še v izdatnejši meri izboljšali. Materiala za prepariranje in konserviranje, raznih priprav itd., si po osvoboditvi nabavljamo v takem obsegu in taki meri kot nikoli poprej. Vse to nam je jamstvo, da bomo uspeli, zbirke ohraniti kar najboljše za bodočnost.

Razstava zbirk. Zbirke so bile pred vojno in v času okupacije razstavljene v eni sami dvorani in v skromnem delu hodnika pred vhodom v dvorano, kar se pravi, da je Etnografski muzej ne samo s svojimi zbirkami, temveč tudi v pogledu razstavnih prostorov zaostal na koncu 19. sto-

letja, na stari siromašni razvojni stopnji etnografskega oddelka bivšega Kranjskega deželnega muzeja, ki je etnografiji vseskozi skopo odmerjal eno samo dvorano. Razstavna dvorana Etnografskega muzeja je bila sila nepregledna, saj je bila prenatrana z velikimi razstavnimi vitrinami, v katerih so bili predmeti na gosto razstavljeni drug poleg drugega. V tej dvorani so se gnetle zbirke vseh mogočih etnografskih panog: ljudska noša in razne druge tekstilije, ljudska umetnost, pohištvo in slabo prirejena notranjščina gorenjske kmečke hiše itd. Zaradi tega ni bilo v razstavnem prostoru najti nobenega pravega reda, nobenega sistema v ureditvi, ponekod nobenega pravega preglednega grupiranja predmetov, da ne govorimo o drugih višjih razstavnih vidikih, ki v takem položaju ne bi mogli priti do izraza. Jasno je, da je Etnografski muzej s tako urejeno razstavno dvorano in s svojimi skromnimi, nepopolnimi razstavnimi zbirkami kaj slabo predstavljal slovensko etnografijo. Uprava muzeja se je sicer v letih pred vojno in deloma v času okupacije trudila, kako bi izboljšala stanje razstavljenih zbirk v dvorani in na hodniku, vendar zaradi pomanjkanja prostorov te svoje težnje ni mogla uveljaviti tako, kakor je hotela.

Etnografski muzej je vojno-okupacijsko dobo srečno preстал. Zbirke so l. 1944 spravili iz razstavnih prostorov in depojev v posebno zaklonišče, prirejeno v kletnih prostorih Narodnega muzeja, da bi bile tako varne pred bombardiranjem. Kmalu po osvoboditvi so zbirke zopet prenesli v razstavne prostore in depoje v I. nadstropju. Zaklonišče in vsa ta prenašanja so zbirkam in posameznim predmetom le tu in tam škodovali. V dvorani in na hodniku so zbirke razstavili po starem.

Nova uprava Etnografskega muzeja se je takoj po prevzemu svojih poslov resno zavedla vseh vprašanj, ki jih bo treba čimprej rešiti, med drugim je uvidela, da je tak obseg razstavnih prostorov ne samo nemogoč, temveč tudi prav nič časten za slovenski narod. Novo vodstvo Narodnega muzeja je bilo z nami prav istega mišljenja. Ugotovitvam so takoj sledila dejanja. Z Narodnim muzejem smo se sporazumeli, da prevzamemo od njega z nekaj izjemami celotno Grebenčevo etnografsko zbirko ter da dobimo na razpolago v razstavne namene ves levi del muzejskega hodnika v I. nadstropju. Ko smo pregledali zbirke in ko je tudi Narodni muzej izpraznil levi del hodnika, smo se z veseljem lotili delne preureditve muzeja. Prvi del hodnika smo posvetili kmečki materialni kulturi, kakor jo kažejo notranjščina kmečke hiše, hišno gospodinjstvo, gospodarstvo, živinoreja, ljudska obrt in podobno. V tem delu smo Grebenčevo zbirko temeljito preuredili, izločili iz nje vse, kar ne spada v ta razstavni oddelek, ter jo izpopolnili z našimi razstavnimi zbirkami. V drugem delu hodnika smo razstavili ljudsko umetnost: slike na steklo, panjske končnice, nabožno plastiko itd., medtem ko smo zadnji del hodnika pred vhom v razstavno dvorano namenili preji, tkalstvu, raznim delom ljudske noše, ljudskemu pravu ter običajem. Iz razstavne dvorane so bili tako prenešeni vsi ljudsko-umetniški predmeti na hodnik, na njih izpraznjenem mestu na steni smo razstavili ilustrativno gradivo k slovenskim ljudskim pošam. Restavrator Maksim Gaspari je po Valvasorju predstavil

v risbi nekaj pglavitnih tipov slovenske ljudske noše v 17. stoletju, poleg tega pa je izdelal svoje največje in za našo etnografijo zelo pomembno delo: veliko karto slovenske ljudske noše v 19. stoletju s 33 raznimi tipi in inačicami. M. Gaspariju je pri tem delu večidel služilo za podlago ilustrativno gradivo K. v. Goldensteina, N. Arsenovića, K. Rusa i. dr. S to veliko karto smo vsaj deloma zamašili vrzel, ki se kaže v razstavnih zbirkah slovenske ljudske noše.

Po vsej tej delni preureditvi pa je bil položaj Etnografskega muzeja še zmerom nemogoč. Čeprav je pridobil precejšen del hodnika, je še vedno imel eno samo razstavno dvorano, ki ni bila niti organično povezana s hodnikom. Mimo tega njegovi razstavnji prostori nikakor niso bili v pravilnem sorazmerju s številom razstavnih dvoran, ki sta jih imela Narodni in Prirodoslovni muzej. Da se odpravijo ti nedostatki in da dobijo vse muzejske ustanove razmeram primerne razstavne prostore, je Ministrstvo za prosveto s svojim aktom IV. št. 2274/I z dne 21. januarja 1947 med drugim predvsem odločilo, da dobi Etnografski muzej tri dvorane v pritličju Narodnega muzeja ter del hodnika v pritličju.

Meseca februarja 1947 je Etnografski muzej skupno z Narodnim in Prirodoslovnim muzejem pristopil k temeljiti preureditvi muzejskih prostorov in zbirk. Dne 1. maja 1947 je bila razstava zbirk v novih prostorih urejena. Tri nove razstavne dvorane, ki nam jih je prinesla letošnja pomladanska preureditev, so omogočile, da smo zbirke razstavili mnogo pregledneje in smotrneje ko doslej. Te tri razstavne dvorane so prav za prav narekemale predstavo slovenske ljudske kulture v treh pglavitnih skupinah: 1. Slovenska kmečka hiša, njeno gospodarstvo, gospodinjstvo ter obrt; 2. Slovenska ljudska noša; 3. Slovenska ljudska umetnost in običaji. — Taka porazdelitev kaže razvoj ljudske kulture od njenih gospodarskih osnov k vsem ostalim oblikam ljudskega življenja, kaže končno, da je tudi duševna kultura zelo povezana z materialno.

V prvi in največji razstavnji dvorani visi na steni velika karta slovenske kmečke hiše kot izhodišča razstavljenih predmetov. V tej dvorani je razstavljen značilen primerek starega kmečkega voza iz ribniške okolice, razstavljen je dalje razno poljedelsko orodje, živinska oprema, lovske pasti, razno hišno-kuhinjsko orodje in posodje, pletarski izdelki, kmečko pohištvo, hišna obrt itd. V drugi dvorani, dvorani slovenske ljudske noše, so razstavljene lutke (manequini) slovenskih ljudskih noš iz prve in druge polovice 19. stoletja, skupno 9 ljudskih noš. Med njimi je na novo razstavljena ljubljanska okoličanska noša iz prve polovice 19. stoletja. Razstavljene tipe noš dopolnjuje velika karta slovenske ljudske noše v 19. stoletju ter mnogo drugega zgodovinsko pomembnega ilustrativnega gradiva, med katerim so zlasti važne risbe noš iz 17. stoletja. Dve stenski vitrini v tej dvorani kažeta nekaj najpristnejših in najznačilnejših delov in primerov slovenske moške in ženske ljudske noše, med drugim pastirski plašč iz ličja, kmečke smuči, moški kožuh, razna značilna oblačila, pokrivala, dalje obuvala, pasove, okrasje itd. V dvorani ljudske umetnosti in običajev je prikazana ljudska keramika, razstavljena so votivna božje-

potna darila, preslice, pipe, modeli za mali kruhek ter pecivo mali kruhek, velikonočne pisanice itd. V drugi vitrini je razstavljena ljudska nabožna plastika, na steni so razobešene votivne podobe, ljudske slike na steklo, poslikane panjske končnice ter nekaj drugih primerov ljudskega slikarstva oz. rezbarstva. Iz sveta slovenskih ljudskih običajev je prikazana pustna žival »gambela« in krinka kurenta s Ptujskega polja, dalje »kamela«, pustna klopotača iz Suhe krajine, razstavljene so tri lesene pustne krinke iz Cerknega na Primorskem itd. — Vseh razstavljenih predmetov je po številu točno 635, torej ni razstavljena niti desetina vsega muzejskega inventarja. Ko bo Narodni muzej izpraznil del hodnika v pritličju, ki nam je bil obenem z dvoranami dodeljen, se bodo s tem razstavne možnosti brez dvoma izdatno povečale. Tako nameravamo na hodniku v okviru posebnega oddelka med drugim razstaviti star čoln slovenskih ribičev iz Nabrežine, ki smo ga letos pridobili za muzej, dalje v vinogradniškem oddelku veliko prešo, ki nam jo bo odstopil Mestni Ferkov muzej v Ptuj, potem pa razni inventar naših starih obrtnih delavnic in podobno. — Naposled je vredno posebej omeniti, da smo razstavne zbirke opremili z mnogimi primernimi napisi, kar se je menda prvič zgodilo v našem muzeju.

Jasno je, da nam je le z razstavljanjem, ki so jih po osvoboditvi pridobili za muzej, uspelo, da smo s preurejeno razstavo v novih prostorih lahko pokazali primeren prerez slovenske ljudske kulture. Če skušamo to razstavo kritično oceniti, bomo pa ugotovili, da je njena pomanjkljivost navzlic novemu gradivu še zmerom ta, da je večidel omejena na predele bivše Kranjske, povrh tega pa da ne zajema vseh etnografskih panog. Če bi imeli še kaj več razstavnega prostora na razpolago, bi prav gotovo z mnogimi razstavljenimi predmeti, ki so zdaj shranjeni v depojih, lahko še marsikaj novega prikazali in številne inačice bi nam še bolj osvetlile ta ali oni razstavljeni predmet, toda dvomimo, če bi razstava bila z njimi bistveno izpopolnjena. Zatorej lahko rečemo, da je sedanja razstava z nekaj izjemami verno zrcalo vsega dobrega in značilnega, kar premore naš muzejski inventar. Predobro se zavedamo raznih vrzeli, ki jih kaže razstava, pa je zato ena prvih naših nalog, da jih z načrtnim zbiranjem novih predmetov izpolnimo. Prav zaradi tega, ker so naše zbirke danes še nepopolne, smo predstavili slovensko ljudsko kulturo v neki splošni etnografski podobi, to se pravi, predstavili nismo nekih zaključenih etničnih predelov in tudi nismo zajeli vseh vrst kmečke kulture od preprostejših razvojnih stopenj do popolnejših, visoko kulturnih, temveč smo od vsake etnografske panoge, ki je zastopana v našem inventarju, prikazali le nekaj značilnih primerkov, sistematično urejenih po ustreznih skupinah. Posebej moramo pripomniti, da nam je razstavo v veliki meri otežkočalo dejstvo, da so mnogi predmeti v inventarnih knjigah brez provenience in da cela vrsta razstavkov v naši etnografiji še ni podrobno raziskana. Ko bo znanost opravila svoje delo, zlasti pa, ko se bodo z razstavnimi možnostmi povečale tudi zbirke, nam bo mogoče zasnovati in urediti razstavo slov. ljudske kulture ne samo

po etničnih okrožjih, temveč tudi s poučnih zgodovinsko-razvojnih vidikov, ki smo jih zdaj ponekod le nakazali.

Poudariti pa moramo, da je letošnja temeljita preureditev Etnografskega muzeja važen zgodovinski mejnik v njegovem razvoju. Pri tem je vsekakor značilno, da je šele današnja ljudska oblast pravilno ocenila pomen Etnografskega muzeja, ki ga ima v naši novi ljudski skupnosti. Zakaj pribiti je treba, da se je Etnografski muzej šele leta 1947 v novi Titovi Jugoslaviji premaknil v pogledu razstavnih prostorov s tiste siromašne razvojne stopnje, na kateri je tičal vse od leta 1888, torej skupno približno 60 let. To je kulturni dokument našega novega časa, ki sam po sebi dovolj jasno govori in ne potrebuje komentarjev.

Seveda pa je ta rešitev Etnografskega muzeja, ki je bila nedavno tako učinkovito in velikopotezno izvedena, tudi le prehodnega značaja, zakaj muzeju bo treba slej ko prej postaviti samostojno muzejsko zgradbo, če hočemo, da se bo nadalje razvijal. Kako si zamišljamo ureditev Etnografskega muzeja v lastni zgradbi in v posebnem etnografskem parku, o tem bomo spregovorili v prihodnjem letniku.

Foto-zbirke in razno drugo ilustrativno gradivo. Po osvoboditvi smo nadaljevali z urejanjem obsežne zbirke foto-posnetkov, ki jih je danes nad 3000. Med novimi foto-zbirkami moramo zlasti omeniti zbirko 180 posnetkov iz Slov. Primorja, ki nam jo je dobavil Tiskovni urad pri predsedstvu vlade LRS, dalje nekaj foto-posnetkov arh. Špinčiča. Med darovalci raznih foto-posnetkov sta Jože Karlovšek iz Domžal in Mario Maršič iz Trsta.

Foto-negativov je nekaj nad 1500 ter smo jih večinoma inventarizirali. Nekaj negativov nam je bilo podarjenih (Nada Černe iz Tomaja na Krasu).

Ostalo ilustrativno gradivo obsega sledeče važnejše pridobitve: »Slo-wianščyzno«, Korytkov album slovenskih in jugoslovanskih ljudskih noš v akvarelih K. v. Goldensteina (odstop Osrednjega drž. arhiva Slovenije); 12 akvarelov stare dalmatinske noše (odstop ODAS); 6 velikih map z risbami iz Grebenčeve zbirke (odstop Nar. muzeja); 44 kopij akvarelov Nikole Arsenovića s slovenskimi in drugimi primerjalno važnimi ljudskimi nošami (oskrbela jih je za naš muzej akad. slikarica Olga Benson s posredovanjem Etnografskega muzeja v Beogradu, ki hrani Arsenovićeve slike v originalu); album ljudskih noš z Jadranskega Primorja; kolekcijo razglednic s hrvatskimi ljudskimi nošami; slike in risbe M. Gasparija itd.

Knjižnica. Po osvoboditvi se je do konca novembra 1947 pomnožila s 649 kosi. Med njimi smo prejeli od Federalnega zbirnega centra doslej 304 kose. Knjižnica šteje po tem porastku 4525 kosov. Upravljanje knjižnice nam seveda spričo takega števila že daje mnogo posla. Pa tudi vprašanje posebnih prostorov za knjižnico bo v bližnji bodočnosti postalo aktualno. Vprašanje uprave smo začasno rešili v lastnem delokrogu tako, da smo knjižničarske posle poverili uradnici B. Pirkovič, ki je letos jeseni dovršila knjižničarski tečaj.

Knjižnico smo izpopolnili s celo vrsto starejše naše in tuje etnografske literature, ki smo jo doslej pogrešali (n. pr. Kuhač, Južno-slovijenske popevke; Zbornik za narodni život i običaje južnih Slovena; Šašelj, Biser-nice itd.). Prav tako nismo zanemarjali sodobne etnografske literature. Naročili smo si »Sovjetsko etnografijo«, kupili smo, kolikor smo imeli priliko, nekaj sovjetskih knjig etnografsko-folklornega značaja, a bi jih želeli imeti še več v naši knjižnici. Med darovalci knjig navajamo: Etno-grafski muzej v Zagrebu, Tiskarna družbe sv. Mohorja v Celju, Zgodo-vinsko društvo in Pokrajinski muzej v Mariboru, dr. Milovan Gavazzi, Zagreb, itd. Tri ameriške etnografsko-folklorne knjige nam je iz Amerike poslal Anton J. Klančar.

Rokopisi. Antikvar Anton Demšar nam je podaril dragocen pre-pis Antikrista iz začetka 19. stoletja. Njegov prejšnji lastnik Štefan Taussig ga je kupil svoječasno v Dolžanovi knjigarni. Sam Štefan Taussig, uprav-nik knjigarne Cankarjeve založbe, pa nam je poklonil veliko število raznih starih rokopisov, ki predstavljajo večinoma razne ljudske nabožne pesma-ricе, zgodbe po sv. pismu in podobno. Naposled nam je Državna založba Slovenije izročila za naš arhiv Möderndorferjev prvotni rokopis sloven-skega etnografskega gradiva, to je rokopis, ki je od Modre Ptice prešel v last Državne založbe in ki ga je avtor na podlagi duplikata pričel letos v povečanem obsegu objavljati v tiskarni Mohorjeve družbe v Celju.

Sodelovanje. B. Orel in M. Matičetov sta sodelovala pri sestavi primorskega in koroškega kulturnega memoranduma za mirovno konfe-rencο, prispevala sta v slovenske dnevnike in revije razne članke, pa tudi daljše razprave (n. pr. v Tovariša, Našo ženo, Slov. poročevalca, Ljudski tednik, Razgleda, Trinkov zbornik). M. Gaspari je ilustriral Jurčičevega Desetega brata, ki je izšel v založbi Slov. knjižnega zavoda. B. Orel je sodeloval pri Triglav-filmu s scenarijem za kulturni film »Kurentovanje na Ptujskem polju« ter pri samem filmskem snemanju na terenu.

Etnografski muzej tesno sodeluje z etnografsko-etnološkim seminar-jem na ljubljanski univerzi ter s Šolo za žensko domačo obrt v Ljubljani. Tako je B. Orel predaval lani v Šoli za žensko domačo obrt o slovenski ljudski obrti ter o slovenski ljudski noši, M. Matičetov pa v etnografsko-etnološkem seminarju letos v novembru o folklori kot živem organizmu, o vprašanju osebnosti v folklori ter o Beneških Slovencih v delu furlan-skega folklorista V. Ostermanna »La vita in Friuli«. B. Orel je dalje kot zastopnik Etnografskega muzeja sodeloval na dveh anketah Ministrstva za gradnje, ki sta obravnavali vprašanje obnove kmečkih domov, ter je predaval v tečaju za vodje tehničnih baz o etnografskem pomenu kmečke hiše. Sodelujemo tudi v veliki meri s Šolo za umetno obrt v Ljubljani ter ob raznih prilikah pomagamo Narodnemu gledališču v Ljubljani s podatki o slovenski ljudski noši.

Naš muzej pospešuje stike tudi z Glasbeno-narodopisnim institutom v Ljubljani, z Zavodom za varstvo spomenikov LRS v Ljubljani ter z

raznimi muzeji v Sloveniji in Jugoslaviji sploh. Kakor posnemamo iz poročila, so nam stiki z muzeji prinesli zelo razveseljive rezultate.

Obiski. Meseca februarja 1946 je naš muzej doživel velik in pomemben dogodek: muzej so obiskali ruski znanstveniki, med njimi folklorist in profesor Moskovske univerze prof. Bogatyrev. Profesorju smo razkazali in pojasnili razstavljene zbirke ter mu poklonili vse letnike Etnologa in razna druga važnejša dela iz slovenske etnografije. Profesor Bogatyrev je zapisal v spominsko knjigo, ki jo hrani Narodni muzej, med drugim sledeče: »Zbirke slovenskega Etnografskega muzeja predstavljajo veliko vrednost za vse slovanske etnografe, za vse slaviste. Neobhodno je potrebno, zavarovati stare slovanske ljudske objekte na mestu, zlasti etnografske predmete, ki se še hranijo v različnih krajih Slovenije. Dobro bi tudi bilo, če bi posamezne objekte prenesli v Ljubljano in osnovali slovenski 'skansen'«.

Naloge. Etnografski muzej si je zastavil sledeče naloge, ki jih bo skušal v bližnji in daljni bodočnosti urediti:

1. Izpopolniti zbirke tako, da bo muzej zares predstavljal popolno podobo slovenskega ljudskega življenja.
2. Evidenco nad raznimi zbirkami temeljito preurediti.
3. Preurediti depoje.
4. Zgraditi lastno muzejsko poslopje z etnografskim parkom.
5. S posebnimi delovnimi ekipami sistematično raziskati teren.
6. Čim več prispevati k vzgoji novih kadrov etnografskih delavcev.
7. Sodelovati pri izvajanju zaščite etnografskih spomenikov.
8. Objavljati etnografsko gradivo v posebni publikaciji.
9. Znanstveno obdelati z naprednih vidikov vrsto aktualnih vprašanj s področja naše etnografije v »Slov. etnografu«.
10. V okviru ljudskoprosvetnega dela prirejati prenosne etnografske razstave s predavanji po našem podežlju, po šolah, tovarnah in drugod, sodelovati pri izdaji raznih poljudno-znanstvenih knjig etnografskega značaja ter prispevati v naše časopise čim več poljudno-znanstvenih člankov.

*

Ravnateljstvo Etnografskega muzeja si končno šteje v dolžnost, da se iskreno zahvali Ministrstvu za prosveto LRS (oddelku za kulturo, odseku za umetnost in muzeje, računsko-tehničnemu odseku itd.) za vso podporo, ki jo je dajalo v kakršni koli obliki našemu muzeju ter mu tako omogočilo, da se je v znatni meri dvignil iz podedovane zaostalosti. Priznati moramo, da brez primernih kreditnih sredstev, ki jih je našemu muzeju podeljevalo v tem času Ministrstvo za prosveto in ki so znatno večja od predvojnih, nikakor ne bi mogli premakniti razvoja Etnografskega muzeja s tiste točke, na kateri je obstal že davno pred vojno.

Ljubljana, 30. XI. 1947.

Iz preurejenega Etnografskega muzeja v Ljubljani

Pogled v dvorano ljudske umetnosti in običajev. (Foto »Ljudska pravica«.)

»Gambéla«, pustna žival s Ptujkega polja. (Foto »Ljudska pravica«.)

